

Саха сириг үлүлүччүлөөх политической уонна государственной үлүлүччүлөөх И.Е. Винокуров төрөөбүтэ 100 сыла туолуутугар аналлаах Нам улуунун обществонноһун үөрүүлээх мунньагар 1996 сыл тохсунньу 6 күнүгэр Саха республикатын Президентэ М.Е. Николаев докладтыттан быһа тардыы

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ НАМ УЛУУН ДЬОНО

Илья Егорович Винокуров буудуулаах үйэ саамай тыйыс барабаркалааһыннары туһаайыт камгар — саха дьонун олохун түг-тан тулуттун гражданский саргы, онтон сага олоху сагардыы туган эрдэххэ соһуччу бүрүккээбит Ада дойдуну көмүскүүр Улуу саргы сыйларыгар, онтон салгыы общественнай-политической үлэтин чыпчалыгар сыйлан дойдуга бүтүүнүгэр политической сатарыйыы, личностка сугурүүрү мунууган сабардаабыт камгар олорон аастыта.

республика учуонай сөбүтүн председателин үлэһэбэ. 1941 сыл кулун тутар ыйыгар Саха сириг оҕоруулаах күүстэриг сайыннары болпуростарыгар Москвага ытыктылаабыт научнай конференцияда республика делегациятын салайбыта. Ону аан дойдуга биллэр бөдөн учуонайдар Комаров, Чудаков, Шкилдт, Ферсан, Обручев, Бардин, Бахрушин, Цытович уонна да атыттар, барыта 9 академик, элбэх учуонайдар кыттыны ылбыттара. Конференцияда республика туһалаах байдлаах сирдэриг разведкалааһыны уонна туһаа тааарыны күүһүрдөр, хаһан үлэни ыытар кыахтаах ойуур

ил Федорович Габышев кытта довордоһуута саха сыйлыгын бородуотын үөрэттигэ улахан көмөлөөх буолбута. Уолсайынан, кили наука Саха сиригэр сайдыы күүһэ-күдээ буоларын ситиһэ сатаабыта.

Биһиги бүгүн сайдыы-быт бигэ тирэҥи наука ситиһиллэрин олохтоһуунга, цивилизация таһымнагар хорсунуук тахсарга, билиини-көрүүнү сыйламта-та суох баһылааһына кэрбүт. Онон быһаарылаах көрдүс кэмнэргэ үйэлэр алтыһаллар, очтооһуу курудук, бир сүрүн суол инибитигэр арыллар.

Искэһинин. Республика нэһилиэниэтин саргы сыйларыгар хоруйан өлүүтүн быһыыга Илья Егорович дьаныардаахтык туруоруута норуот өйүтүн-санаатыттан хаһан даҕаны сүтүө суога. 30-с сылар

олордуу курдук дьаһаллар ылыллыбыттара.

Саргы уонна кураан сыйларыгар саха дьон астар-быстар кутталга киирэ ылдыбыттара, ол эрэриг булгуруйбат санаалаах патриот уонна хорсун кили суок-соргох ылынарылаах ныманан — баар чакчыларга сөгөнэн Кили Комитет үлэһиттэриг итэздэти, тылын ылынаран, быһыыгар дьаһаллары ылынарыта. Норуотун быһыыгар иһин И.Е. Винокуров дьаныардаахтык туруоруута үрдүктүк сыанаалаахха уонна киникитин да норуока, кили сырдык дуулуургар бариниэлиэтиг сууруулааһын холбоһа буолуохтаах.

Уһус туган. Илья Егорович 1946 сыл ахсынньы 11 күнүгэр партия Саха уобаластаагы комитетин бастагы секретарынан та-

НОРУОТ БЭЙЭТИН ЧУЛУУ УОЛАТТАРЫН ААТТАРЫН ҮРДҮКТҮК ТУТАР

Олоһунго культурнай базаны тэрийээччи И.Е. Винокуров угаттан иһки (1934с.).

Кыһардыаах олох дьин тугун билбит батараах кили сырдык ырата, баа санаата туолар суолун сага былаас тугу эгэригэр-эригэрэригэр көрбүтэ. Гражданский саргы сыйларыгар сая-саада туган сага былааһы көмүскөбүтэ. 1921 сылаахтан, нэһилиэк ревкомун председателин үлэһэбэ.

Бисэ сыл устата ИЦИК болуочуонайын быһымынан уонна охукурку салааааччытынан ыраах Булуҥ сиригэр сага олоху тэрийсигэ, доһу-сэргэни аһа-таһааа суох астар-быстар кыһалдыттан быһааспыта. Туундарада, Олүөнө өрүс төрдүн хайаларын быһастарыгар оҕуола, маһаһын, экириг сирдэр, булт-түүлээх кооперативтар тэрийлээбиттэ.

Адыһах сый дойдутугар МТС директоруона, онтон сабаскай үлэһэ улаһын сырыттарына Илья Егорович аһа хоту ыһыһытара — ЯЦИК бөрөстэбилэтигэ тийиин 1933 сылаахха Олүөн улуунун тэрийбигэ, салиэниэтин олохтообута.

Илья Егорович, дьэ, ити курдук, хотугу улуустары илээн-садалаан сайыннарыта, нэһилиэниэ аһылыгы олоххо сыстан барытыгар улахан өгөлөөх. Кили курдук дьонуннаах кили боччумаахтык төрүтэстэбит-олохтоһупт буолан, кили да хоту улуустар олохторун-дьаһахтарын болпуростара ылкытаахтык быһаарылаах испэттэ.

Илья Егорович Винокуров айыдаатан муударай оло. республикатын туһугар үрдүк эппэтиһиһэ, кэскиллээх хайыскалары көрү туһууга кили бадарар бүгүн да сохтороллор. Ону кили су суол тугэнигэн бигэрэтиһилин бадарыһа.

Бастагытынан Илья Егорович республика сайдыытыгар, норуот кэскиллэрт наука орулун табатык уонна дригичик өйдүүр.

Кили 1941-1946 сыларга

промышленноһун хаһаайыстыбатын тэрийэр, ону тэнэ суолу-иһин туһуун сүбүлүрт түмүктээһини олохтоһубуттара. Ити Саха сиригэр тэрийлээбит 1929-1930 сылардаагы Наука академиятын экспедициятын кинигитин үлүлүччүлөөх научнай сөбүтэ, наука биһиги республикабытыгар быһаччы көмөгө этэ.

1941-1945 сылардаагы Ада дойдуга Улуу саргыта республика оҕоруулаах күүстэриг сайыннары ити хаһан научнай программатын толоруун атахтаабыта, үгүс былааннар тохтоуллубуттара. Ол эрэриг биһиги программага саргы сыйларыгар да ытыктылаабыта. Ол 1940-1946 сыларга Алексей Павлович Окладников баһылыктаах Ленатаагы историо-археологическай экспедицията Саха сирин былыргы историктиг үөрэттэ этэ. Кэли Окладников былыргы историктиг үөрэттигэ Илья Егорович орулун туһуун маньык суруйан турар: «Кили Саха сирин историктиг 1 томун сүрэхтэбит аатынан буолар».

Дойду үгүс билиилээх учуонайдар республика оҕоруулаах күүстэриг наукада олохторун үөрэттиг Илья Егорович Винокуров орулун үрдүктүк сыаналыһылара уонна киниги кытта суруйсаалара. Наука академиятын корреспондент-чиилэна Сергей Владимирович Бахрушин, билиилээх ирбэт тогу үөрэтээччи Николай Александрович Цытович, этнограф Иннокентий Михайлович Суслон республикада наука сайыннарыга кили үлэтин истиг-иһиһа тылларынан ахталлара. Цытович кытта истиг сайынаһыны олохтоһуун тутумуэр Ирбэт тогу үөрэтэр институту тэрийлибэ. Истиг-тут бастагы директора, кэли академик, Социалистическай Ула Герой буола үүмүт Павел Иванович Мельников кытта Винокуров сыйынаа аһа олус истиг этэ. Профессор Миха-

бүтүүлэригэр-40-с сылар садалыыларыгар республика тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар сурун оройуоннарыгар умайар уот кураан бүрүккээбитэ, барыта 18 кили оройуон хаппыта. 1942 сылага туорахтаах култура ортоһун ректартан 1,5 центнер хоһуллубута. 1940 сылаада ыһах-сүһүү аһаана 226 тыһыһыччана аһаабыта. Араас быһаах дьаһаллар түмүктэригэр 1942 сыла тыа сириг олохтохторун аһаарда кыта сүһүүлэра суох хаалбыттара. Иэдээн содоһотун сыйдыбыт: курааны кытта тэнэ салик ыарыста турбута, тыһыһыччана дьон аас-туор олохтон, араас ыарыһа ылларан өлбүттэр. Ол курдук, 1939-1943 сыларга сүрүннээн 34 тыһыһыччана кили өлбүтэ. Элбэх өлүү-сүтүү тыа сиригэр, ол аата сакаларга тахсыбыта.

Илья Егорович Винокуров Союзарком председателиг солбуйа сыйдан дьон-сэргэ быста дадыбытыг көрөн, чоһу дьаһаллар ылыллыалларыг туруорсубута. Корхууу бүрүккээн эрэриг туһуун бастагы суруун партия уобаластаагы комитетигэр аадырыстаан 1940 сыл алтынньы 29 күнүгэр сүрүбүтэ.

И.Е. Винокуров Булун балыксыттарын оргоһугар

Кили оройуоннара үлэ күнүн көрөн сүһүттэн ылыллар бородукуһуны үлэһитлэригэр, кэтэх хаһаайыстыбалар кырата бирдир-иккили ылаары тутталларыгар, муус аһынан муһаһаһыны тэрийэллэригэр, общественнай фондатын хоһуу үлэтин көмүг сит буолар эти, бурдуку, хортоһуулу бирээллэригэр уонна да атын бөрт түгэниг дьаһал ылаалларыгар этиг киллэрбэ.

Илья Егорович 1941 сыл бадала ыйыгар уонна 1942 сыл алтынньы ыйыгар партия уобаластаагы комитетигэр уонна Союзаркомга нэһилиэниэтин ыарыһатын, корхууулан быһыыга килиг дьаһаллары олохтууларыгар өссө тогул туруорса сыйдыбыта. Хоһойох кили, республика кэскилин өйдүүр кыада суох очтоһуу

ССРС НА Саха сирин оҕоруулаах күүстэриг сайыннарыга бастагы научнай конференциятыгар, Москва, 1941с.

салаалта Винокуров этилэриг ылымматара.

Илья Егорович Винокуров 1943 сыл муус устар 3 күнүгэр ыһыһыт учараттаах сурун партия Кили Комитетигэр көрүллэн, партия Саха уобаластаагы комитет тыа хаһаайыстыбатын сүрүннүхтээгин туһуун уу-

лыллыбыта. Ол кэмга, охук дойдуга сүрүгүрүөччилэриг ааттанар космополитизм «салааһын» бара турара.

Саха сиригэр араастан утарсы урдунан Г.П. Валерия 1944 сылаахха Кулаковская, Софронова, Неустерова литераторунай нэһилиэтигэбэлэриг прогрессивнай уонна демократическай суолларыг научнайдык төрүттээн үлэ суруйбута. Сакалартан биһиги бастагы учуонай концепциятын республика Союзаркомун председателиг И.Е. Винокуров, ону тэнэ суруйааччылар, эдэр учуонайдар, республика интеллигенцията өлбүттэрэ.

Илья Егорович Винокуров ураты кили этэ: өйүн-толуктуунан туоһаа барытыгар төрдүгэр-төбөтүгэр тийэ сатыра, общественнай-политическай олох, норуоттар дьылдаларын тустарынан, онно бэйэтин норуоту ылар миэстэтин туһуунан, норуот үлүлүччүлөөх уолаттарын олохтору, кинилэр ыарахан дьылдаларын туһуун үгүһү-киһиги толукдуура.

Норуолупт маньык сүдү кинигитин туһуунан, кин эмиэ атын улуу доһмүт курдук, көлүөнэттэн көлүөнэда үгү-мааны тыһ-өс бөрүлээ туруора, сөһүгэн салан тараллан барыада. Төрөйдөөх үөрүү күнүгэр да, өйүгэ санааны ылынар быһаарылаах тугэниг да норуот туһугар бариниэлиэтиг, хоту-улаахтык, кэскиллээхтиг үлэһэбит, охсусупт корсун-хоодут доһмүт сирдыктаатара ааттана сыйдыахтара. Олор ортолору норуоттан үүннэ тахсыбыт, ыарахан сыллара норуот туһугар олоһун аһаабыт, норуотун чииһин-субаһын туруулаан көмүскээбит политическай уонна государственнай деятель Илья Егорович Винокуров аата млыдытин биһиги бастагынан ааттана сыйдыада!